

М. Я. Височанська,
к. е. н., Інститут агроекології і природокористування НААН
ORCID ID: 0000-0003-2116-9991

DOI: 10.32702/2306-6806.2021.6.73

АСПЕКТИ СИСТЕМАТИЧНОГО ПІДХОДУ ДО ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗАСАД РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

М. Vysochanska,
PhD in Economics, Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS, Kyiv, Ukraine

ASPECTS OF A SYSTEMATIC APPROACH TO ECOLOGICAL AND ECONOMIC PRINCIPLES OF
AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF CROSS-BORDER COOPERATION

У статті визначено аспекти системного підходу до еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонних регіонів по обидва боки кордону, оскільки будь-яка концепція розвитку формується з огляду на ключові принципи та аспекти щодо розвитку аграрного сектору та раціонального природокористування і використання природних ресурсів на прикордонних та транскордонних територіях по обидва боки кордону.

Визначено загальні та спеціальні принципи еколого-економічного розвитку аграрного сектору на транскордонних територіях. Доведено, що на сьогодні є багато аспектів, які перешкоджають їх принципів дії, вкорінених як у свідомості людей, так і в специфічності галузі, де першоосновою є екологічні, економічні та соціальні складові. Визначено, що не можна перекласти відповідальність за розвиток аналізованих процесів на вільну ініціативу місцевих органів влади прикордонних територій. Запропоновано запровадити механізми, тактики і стратегії дій в умовах ринкових відносин у контексті еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору на прикордонних територіях по обидва боки кордону.

Визначено, що транскордонне співробітництво є складовим аспектом регіональної економіки, оскільки має теоретико-методологічні засади. Проблеми транскордонного співробітництва виокремлюють у причинно-наслідковому зв'язку, де можна визначити детальне їх значення: розвиток прикордонної торгівлі, співпрацю у сфері аграрного сектора та збереження охорони навколишнього природного середовища, проблеми розвитку прикордонної інформаційної, інвестиційно-інноваційної діяльності, в тому випадку роль системного підходу зростає. Системний підхід базується на використанні загальних систем та принципів транскордонного співробітництва щодо розвитку еколого-економічних засад аграрного сектору прикордонних регіонів та їх класифікації.

Доведено, що методологія системного підходу до еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонного співробітництва потребує розгляду як реально функціонуючої підсистеми міжнародних еколого-економічних відносин. Транскордонне співробітництво типологічно відмінне від міжрегіональної господарської взаємодії, а також від міждержавного економічного співробітництва на прикордонних територіях, що вимагає нового підходу до співвідношення рівнів і підрівнів міжнародних економічних відносин.

The article identifies aspects of a systematic approach to the ecological and economic principles of agricultural sector development in the context of cross-border regions on both sides of the border. Because any concept of development is formed based on key principles and aspects of the development of the agricultural sector and the rational use of natural resources and the use of natural resources in border and cross-border areas on both sides of the border.

General and special principles of ecological and economic development of the agricultural sector in cross-border areas are determined.

It is proved that today there are many aspects that hinder their actions, rooted in the minds of people and in the specifics of the industry, where the primary basis is the environmental, economic and social components. It is determined that the responsibility for the development of the analyzed processes cannot be transferred to the free initiative of local authorities of border areas. It is proposed to introduce mechanisms, tactics and strategies of action in the conditions of market relations in the context of ecological and economic principles of development of the agricultural sector in the border areas on both sides of the border.

It is determined that cross-border cooperation is an integral aspect of the regional economy, as it has theoretical and methodological principles. After all, the problems of cross-border cooperation are distinguished in causation, where you can determine their detailed significance: the development of cross-border trade, cooperation in agriculture and environmental protection, problems of cross-border information, investment and innovation, in which case the role system approach is growing. The system approach is based on the use of common systems and principles of cross-border cooperation for the development of ecological and economic principles of the agricultural sector of border regions and their classification.

It is proved that the methodology of the system approach of ecological and economic bases of agricultural sector development in the context of cross — border cooperation needs to be considered as a really functioning subsystem of international ecological and economic relations. Cross-border cooperation is typologically different from interregional economic cooperation, as well as from interstate economic cooperation in border areas, which requires a new approach to the ratio of levels and sublevels of international economic relations.

Ключові слова: транскордонне співробітництво, аграрний сектор, прикордонні території, системний підхід, еколого-економічний підхід, охорона навколишнього природного середовища, механізм.

Key words: cross-border cooperation, agricultural sector, border areas, system approach, ecological and economic approach, environmental protection, mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

На сьогодні ведуться дискусії про необхідність розглядів у системності щодо розвитку аграрного сектору на транскордонних територіях по обидва боки кордону. У цій статті було поставлено за мету дослідити обґрунтованість та доцільність застосування аспектів системного підходу до еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонного співробітництва, які повинні забезпечувати раціональне й ефективне природокористування та охорону навколишнього природного середовища.

Підходом до дослідження тенденцій та закономірностей сучасного розвитку, який набуває все більшої популярності, є просторові дослідження еколого-економічних систем. Зазначимо, що у сучасному розумінні розвиток вже не обмежується двома координатами, а розглядається у трьохмірному просторі, який найбільш відповідає нашому трьохмірному світосприйняттю, адже "четвертий вимір" все ще залишається поза можливостями людського сприйняття. Характер та модель просторового розвитку окреслюються основними суб'єктами цього розвитку та типом відносин між ними, які визначаються цілями та напрямками розвитку. Вибір типу відносин між суб'єктами просторового розвитку впливає на характер організації комунікацій між ними, що характеризує політичне, соціально-культурне, економічне програмне чи проєктне наповнення простору [1, с. 253].

Фахівці з менеджменту із загальнотеоретичних підходів виділяють такі основні рівні управління [2, с. 14; 3]: територіальне управління — планетою, державою, регіоном, територією на мікрорівні; структурне управління — маркетингом, персоналом, екологією, інноваціями, фінансами; галузеве управління — галуззю, концерном, фірмою, домогосподарством.

Варто відмітити, що сучасні теоретико-методологічні підходи у теорії економічної науки передбачають використання загальних принципів системності, що реалізуються за різними спрямуваннями, зокрема, та-

ких: соціально-економічних, еколого-економічних, економіко-технічних аспектів тощо.

На думку дослідників О. Кустовської, А. Маркандія, принципи, що лежать в основі суспільних систем, забезпечують послідовну пристосованість і взаємозв'язок гетерогенних систем, як-от: соціальна, виробнича, природна; пояснюють еволюцію трансформації і змін у взаємовідносинах людини, природи, суспільства, виявляючись у закономірностях, що мають іманентний характер [4; 5].

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення аспектів системного підходу до еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонних регіонів по обидва боки кордону, оскільки будь-яка концепція розвитку формується з огляду на ключові принципи та аспекти щодо розвитку аграрного сектору та раціонального природокористування і використання природних ресурсів на прикордонних та транскордонних територіях по обидва боки кордону.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Забезпечення збалансованого розвитку еколого-економічних засад аграрного сектору повинно ґрунтуватися на системному підході щодо збереження та відтворення всіх видів природних ресурсів на прикордонних територіях по обидва боки кордону. Подальші дослідження потребують системного підходу до формування можливостей збереження та відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору.

Для системного підходу і синергетики характерно розгляд управління як складного системного об'єкта, функціонування якого включає в себе елементи самоорганізації [6, с. 62]. Розробки із системного підходу отримали подальший розвиток у роботі Рудвіка Б. ("Системний аналіз для ефективного управління: принципи і приклади" [7]). Сайман Г., Ньювелл А., Оптнер С., Черчмен С., Аккофф Р. та інші намагалися класифікувати

різні напрями системних досліджень залежно від характеру проблем, що є предметом аналізу. У роботі Кліланда Д., Кінга У. "Системний аналіз та цільове управління" докладно розглядається концепція системного аналізу з урахуванням можливостей і умов їхнього застосування в промисловості та в державних закладах США [8]. Видатним представником системного підходу є Оптнер С., який визначає суть системного підходу як вирішення комплексних проблем спільними зусиллями декількох груп експертів, що представляють різноманітні дисципліни та класифікують різні напрями системних досліджень залежно від характеру проблем.

Характерною ознакою системного підходу є інтегральне і багатоаспектне розуміння об'єктів дійсності і способів. Як зазначає А.М. Грановська, елементи системи є тісно взаємопов'язаними і взаємозалежними, повинні розвиватися у певний спосіб, які створювалися за умови для забезпечення відповідності інтересів збереження охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, а також економічного розвитку за одночасної реалізації синергетичних ефектів цілісної системи [9, с. 31—37].

Попри те, що проблеми еколого-економічного розвитку аграрного сектору в контексті транскордонного співробітництва на теоретичному рівні вивчалися багатьма провідними вченими, проте вони як складова еколого-економічної системи залишаються недостатньо дослідженими.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Дослідження аграрного сектору управління будь-яким об'єктом економічної системи повинно брати свій початок "на соціально-філософському рівні, на рівні таких загальнонаукових дисциплін, як системний аналіз, синергетичний підхід, і таких спеціальних дисциплін, як соціологія, економіка, психологія" [10].

Система адаптації як частина антикризового механізму, як правило, формується навмисно шляхом розробки і здійснення комплексу заходів щодо пристосування до зовнішнього середовища і ґрунтується на певних принципах [11]. Виділено загальні принципи еколого-економічного розвитку аграрного сектору на транскордонних територіях:

принцип системності — передбачає системний характер впливу держави та взаємодію з усіма аспектами АПК на прикордонних територіях по обидва боки кордону;

принцип цілісності — сукупність аграрних підприємств, які мають певну цілісну та загальну характеристику і властиві сільськогосподарській діяльності на прикордонних та транскордонних територіях по обидва боки кордону;

принцип функціональності — дає змогу визначити інвестиційно-інноваційну сферу аграрного сектору еколого-економічної безпеки.

Спеціальні принципи еколого-економічного розвитку аграрного сектору на транскордонних територіях:

принцип еколого-економічної безпеки — аналіз та оцінювання еколого-економічної безпеки на початковому етапі та виробничого етапу на прикордонних територіях по обидва боки кордону;

ПРИНЦИПИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ НА ТРАНСКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ

Рис. 1. Принципи еколого-економічного розвитку аграрного сектору на транскордонних територіях

Джерело: розроблено автором.

принцип екосистемності — сукупність мікроорганізмів, а також, навколишнє середовище, що взаємодіють і розвиваються як єдине ціле;

принцип екологічної збалансованості — складова державної політики, яка має бути стимулюванням щодо виробництва екологічно чистої сільськогосподарської продукції на прикордонних територіях по обидва боки кордону (рис. 1).

На сьогодні є багато аспектів, які перешкоджають розвитку ринкових механізмів дії, вкорінених як у свідомості людей, так і в специфічності галузі, де першоосновою є екологічні, економічні та соціальні складові. Адаже не можна перекласти відповідальність за розвиток аналізованих процесів на вільну ініціативу місцевих органів влади прикордонних територій. Доречно запровадити механізми, тактики і стратегії дії в умовах ринкових відносин у контексті еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору.

Для сучасного стану та подальшого перспективного розвитку тісної співпраці на транскордонних та прикордонних територіях по обидва боки кордону потрібно запровадити адаптаційний механізм.

Адаптаційний механізм — це способи і методи, які використовує суб'єкт, галузь, сфера для того, щоб пристосуватися, акліматизуватися (вжитися в ринкове середовище) і в подальшому перспективно розвиватися [12, с. 55].

Як зазначають провідні вчені О.М. Дороховський, А.Ю. Мельник, що з погляду теорії потрібно розробити таку економічну категорію, як "адаптаційний механізм", який матиме свої особливості для кожної галузі економіки. Зокрема, для промисловості, де всі процеси здійснюються "під дахом", будуть діяти одні "закони", у сільському господарстві — інші, а в соціальній сфері через свою особливість не можуть бути використані ті способи і методи, які прийнятні для вищезазначених галузей [11, с. 3—7].

Стратегічна мета адаптаційного механізму полягає в тому, щоб домогтися сталого динамічного зростання виробництва конкурентоспроможної продукції, активізації відтворювальних процесів, що сприяють підвищенню рівня життя населення та соціального розвитку суспільства; зниження інтенсивності впливу на природу та охорону навколишнього середовища; підвищення екологічної культури агропромислового виробництва [13, с. 61].

Варто зазначити, що держава в умовах сучасного ринкового господарства повинна виконувати функції стимулювання зростання виробництва та соціального захисту населення, підвищення якості життя. Для цього вона зобов'язана не тільки забезпечувати все необхідне для функціонування ринкової конкуренції, захищати законні права населення прикордонних регіонів, а й допомагати господарюючим суб'єктам пристосовуватися до змін ринкової кон'юнктури, створювати сприятливі умови для активації їх виробничої діяльності. Водночас ефективний соціально-економічний розвиток можливий лише при оптимальному поєднанні ринкових і державних механізмів впливу на економіку. Це особливо важливо для аграрного сектору. Найбільш цілісну систему регулювання сільського господарства розробив Онищенко О.М., де представлено цілі, завдання, функції, методи і механізми регулювання прикордонних територій [13, с. 59].

На нашу думку, регулятивними аспектами зрівноважуються чинники мотивації між інвесторами (інвестиційний попит) та виробниками (власниками) інвестиційного продукту (пропозиції), яка і потребує методології системного підходу та визначає парадигму цього дослідження.

Методологія системного підходу [14] орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта і механізмів, які забезпечують цю цілісність, на що вказують наукові праці таких вчених: І. Ансоффа, П. Березівського, О. Березівської, О. Олійника [15—17]. На нашу думку, є певні політичні аспекти, які систематизуються на концентрації еколого-економічних аспектів і рухаються в напрямку до конкретної мети та спільної співпраці на прикордонних територіях по обидва боки кордону.

Найважливішою передумовою вивчення економічних відносин є визнання їх нерозривного зв'язку з усіма іншими взаєминами в суспільстві. Із цього випливає, що хоча економічна наука вивчає той бік суспільних відносин людей, який відображає їхню участь у суспільному виробництві, аналіз цих відносин можливий лише на основі цілісного розгляду функціонування всього соціального організму [18].

Підхід, який був далекий багатьом сільськогосподарським підприємствам у минулому, повинен стати частиною організаційно-економічної діяльності та розвитку прикордонних регіонів, які прагнуть до підвищення своєї еколого-економічної ефективності. Таким чином, транскордонне співробітництво для прикордонних територій являється більш вигідним, а ніж конкуренція. Адже розвиток аграрного сектору або його вдосконалення з метою поліпшення екологічних властивостей, які вплинуть на закупівлю, фінанси, людські ресурси, технологію й постачання на інвестиційну привабливість прикордонних регіонів, а також на розвиток інфраструктури тощо [19].

Тому в плануванні й дослідженнях щодо розвитку еколого-економічних засад аграрного сектору повинен бути використаний системний підхід. Не менш важливим є дослідження діяльності в майбутньому на перспективу.

Доцільно відмітити, що транскордонне співробітництво є складовим аспектом регіональної економіки, оскільки має теоретико-методологічні засади. Адже проблеми транскордонного співробітництва виокремлюють у причинно-наслідковому зв'язку, де можна визначити детальне їх значення: розвиток прикордонної торгівлі, співпрацю у сфері аграрного сектору та збереження охорони навколишнього природного середовища, проблеми розвитку прикордонної інформаційної, інвестиційно-інноваційної діяльності, в тому випадку роль системного підходу зростає. Системний підхід базується на використанні загальних систем та принципів транскордонного співробітництва щодо розвитку еколого-економічних засад аграрного сектору прикордонних регіонів та їх класифікації.

ВИСНОВКИ

Методологія системного підходу еколого-економічних засад розвитку аграрного сектору в контексті транскордонного співробітництва потребує розгляду як реально функціонуючої підсистеми міжнародних еколого-економічних відносин. Транскордонне співробітництво типологічно відмінне від міжрегіональної господарської взаємодії, а також від міждержавного економічного співробітництва на прикордонних територіях, що вимагає нового підходу до співвідношення рівнів і підрівнів міжнародних економічних відносин. У сучасних умовах поглиблення європейської інтеграції є комплексне групування прикордонних регіонів за двома основними типами: перший — прикордонні регіони країн-членів ЄС; другий — прикордонні регіони країн, які не є членами ЄС. Головна відмінність прикордонних регіонів другого типу полягає не в просторово-географічному розташуванні, а в тому, що вони функціонують у принципово відмінному міжнародно-економічному середовищі, ніж регіони першого типу, які є складовою єдиного внутрішнього ринку ЄС, де повним чином діють чотири економічні "свободи" — вільне переміщення товарів, послуг, капіталу і робочої сили.

Отже, системний підхід щодо розвитку еколого-економічних основ аграрного передбачає такі перспективні аспекти:

- визначення основних завдань розвитку транскордонного співробітництва в стратегічний період;
- прогнозування та аналіз еколого-економічного розвитку аграрного сектору прикордонних територій по обидва боки кордону;
- формування інвестиційно-інноваційних проєктів, програм щодо розвитку аграрного сектору та збереження охорони навколишнього природного середовища.

Література:

1. Жарова Л.В. Сталий розвиток: просторовий вимір соціально-економічних відносин. Науковий вісник: Екологізація економіки як інструмент сталого розвитку в умовах конкурентного середовища: зб. наук. праць. Л.: ЛНТУ. 2005. Вип. 15.6. С. 253—260.
2. Лукьянихин В.А., Петрушенко Н.Н. Екологічний менеджмент. Суми: Университетская книга, 2004. 408 с.
3. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: курс лекцій. Тернопіль: Економічна думка, 2005. 124 с.
4. Маркандія А. Экономическая оценка проэктвов: экологический аспект. Семинар по анализу и управлению проэктвами в энергетике. Основные понятия и методы анализа проэктвов. Институт экономического развития Мирового Банка / А. Маркандія. 1993. 414 с.

5. Преимущества Стратегической экологической оценки. URL: www.rec.org/REC/Programs/EnvironmentalAssessment (дата звернення: 19.05.2021).

6. Хайтун С.Д. Трактовка ентропії як меры беспорядка и ее воздействия на современную научную картину мира. Вопросы философии. 2013. № 2. С. 62—74.

7. Rüdwick B.Jf. Systems Analysis for Effective Planning: Principles and Cases. NY, 1969. 432 p.

8. Килиланд Д., Кинг В. Системный анализ и целевое управление. М.: Советское радио, 1979. 350 с.

9. Грановська Л.М. Теоретико-методологічні аспекти управління регіональною еколого-економічною системою. Збалансоване природокористування. 2015. № 4. С. 31—37.

10. Тикурішвили Н.А. Современная философская и научная интерпретация управления. Молодой ученый. 2013. № 8. С. 499—503.

11. Дороховський О.М., Мельник А.Ю. Системний підхід до самоадаптації сільських територій в контексті регіонального розвитку. Агросвіт. 2019. № 21. С. 3—7.

12. Малік М.И. До питання сталого розвитку сільських територій. Економіка АПК. 2008. № 5. С. 51—58.

13. Онищенко О.М. Господарства населення: підсумкові оцінки, прогнози. Економіка України. 2013. № 4. С. 59—68.

14. Каст Ф., Розенцвейг Д. Наука, техника и технология, организация и управление: обзор отношений и связей. М.: Советское радио, 1967. 136 с.

15. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф. СПб.: Питер, 1998. 559 с.

16. Олійник О.В. Циклічність відтворювального процесу в сільському господарстві: монографія / О.В. Олійник. Харківський аграрний університет ім. В.В. Докучаєва. Х., 2005. 322 с.

17. Становлення та ефективність формування сільськогосподарських виробничих структур різних організаційно-правових форм: монографія / П.С. Березівський, О.И. Березовська, З.П. Березівський, О.Б. Садура, Н.П. Особа. Львів, 2007. 202 с.

18. Безхлібна А.П. Еволюція сутності формування теоретичних основ конкурентоспроможності регіону. Бізнес Інформ. 2017. № 5. С. 14—19.

19. Гадзало А.Я. Інституціональне забезпечення збалансованого природокористування у контексті трансграничного співробітництва: дис.... д-ра екон. наук: 08.00.06. Київ, 2020. С. 130—133.

References:

1. Zharova, L.V. (2005), "Sustainable development: the spatial dimension of socio-economic relations", Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy, vol. 15 (6), pp. 253—260.

2. Luk'janihin, V.A. and Petruschenko, N.N. (2004), *Jekologicheskij menedzhment* [Environmental management], Universitetskaja kniga, Sumi, Ukraine.

3. Kustovs'ka, O.V. (2005), *Metodolohija systemnoho pidkholdu ta naukovykh doslidzhen'* [Methodology of systems approach and research], Ekonomichna dumka, Ternopil', Ukraine.

4. Markandija, A. (1993), "Economic evaluation of projects: environmental aspect", Seminar po analizu i upravleniju proektami v jenergetike. Osnovnye ponjatija i metody analiza proektov [Seminar on the analysis and management of projects in the energy sector. Basic concepts and methods of project analysis], Institut jekonomicheskogo razvitija Mirovogo Banka, Washington, D.C.

5. The official site of Regional Environmental Center (2021), "Advantages of Strategic Environmental Assessment", available at: www.rec.org/REC/Programs/EnvironmentalAssessment (Accessed 19 May 2021).

6. Hajtun, S.D. (2013), "Interpretation of entropy as a measure of disorder and its impact on the modern scientific picture of the world", *Voprosy filosofii*, vol. 2, pp. 62—74.

7. Rüdwick, B.Jf. (1969), *Systems Analysis for Effective Planning: Principles and Cases*, NY, USA.

8. Kliland, D. and King, V. (1979), *Sistemnyj analiz i celevoe upravlenie* [Systems analysis and target management], Sovetskoe radio, Moskva, Rosija.

9. Hranovs'ka, L.M. (2015), "Theoretical and methodological aspects of regional ecological and economic system management", *Zbalansovane pryrodokorystuvannia*, vol. 4, pp. 31—37.

10. Tikurishvili, N.A. (2013), "Modern philosophical and scientific interpretation of management", *Molodoj uchenyj*, vol. 8, pp. 499—503.

11. Dorokhovs'kyj, O.M. and Mel'nyk, L.Yu. (2019), "Systemic approach to self-adaptation of the Silk territories in the context of regional development", *Ahrosvit*, vol. 21, pp. 3—7.

12. Malik, M.J. (2008), "On the issue of sustainable development of rural areas", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 51—58.

13. Onyschenko, O. M. (2013), "Households: final estimates, forecasts", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 4, pp. 59—68.

14. Kast, F. and Rozencvejg, D. (1967), *Nauka, tehnika i tehnologija, organizacija i upravlenie: obzor otnoshenij i svjazej* [Science, engineering and technology, organization and management: an overview of relations and connections], Sovetskoe radio, Moskva, Rosija.

15. Ansoff, I. (1998), *Novaja korporativnaja strategija* [New corporate strategy], Piter, Sankt Peterburg, Rosija.

16. Olijnyk, O.V. (2005), *Tsyklichnist' vidtvoriuval'noho protsesu v sil's'komu hospodarstvi: monohrafiia* [Cyclical reproductive process in agriculture: monograph], Kharkiv's'kyj ahrarnyj universytet im. V.V. Dokuchaieva, Kharkiv, Ukraine.

17. Berезiv's'kyj, P.S. Berезovs'ka, O.J. Berезiv's'kyj, Z.P. Sadura, O.B. and Osoba. N.P. (2007), *Stanovlennia ta efektyvnist' formuvannia sil's'kohospodars'kykh vyrobnychkykh struktur riznykh orhanizatsijno-pravovykh form: monohrafiia* [Formation and efficiency of formation of agricultural production structures of different organizational and legal forms: monograph], TzOV Liha-Pres, L'viv, Ukraine.

18. Bezkhlibna, A.P. (2017), "Evolution of the essence of formation of theoretical bases of competitiveness of the region", *Biznes Inform*, vol. 5, pp. 14—19.

19. Hadzalo, A.Ya. (2020), "Institutional provision of sustainable nature management in the context of cross-border cooperation", Abstract of Ph.D. dissertation, *Environmental Economics*, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.05.2021 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України
з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**
(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України
від 28.12.2019 №1643

Спеціальність 281

e-mail: economy_2008@ukr.net
тел.: (044) 223-26-28, (044) 458-10-73